

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті визначено особливості формування рівня зайнятості населення України, проведено аналіз динаміки рівнів зайнятості в Одеській області. Здійснено порівняльний аналіз рівнів зареєстрованого безробіття в Україні та Одеській області і визначено причини, що формують достатньо низький рівень зареєстрованого безробіття в Одеській області.

The article defines the formation features of the employment level in Ukraine and contains performed analysis of the employment levels dynamics in Odessa region. The comparative analysis of the registered unemployment levels in Ukraine and Odessa region was held and the causes that form sufficiently low level of registered unemployment in Odessa region were identified.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність даного дослідження обумовлена ситуацією, що сформувалась на ринку праці в Одеській області в останні роки, і, в першу чергу, це низький рівень зайнятості населення, на який значний вплив виявила світова економічна криза і тим самим ще більше загострила існуючі проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблема регулювання зайнятості населення займаються багато українських та зарубіжних економістів, зокрема таких як Г. Бекер, М. Фрідмен, Дж. Кейнс, З. Бараник, М. Безтелесна, О. Власюк, Е. Лібанова та ін. Підкреслюючи важливість даного питання Д. Жуков відмічає, що «зважаючи на те, що Україна вже давно позбулася планової економіки, забезпечення зайнятості вивільнюваних працівників є дуже актуальною темою сучасних трудових відносин» [1, с. 20]. В. Попов, аналізуючи проблеми зайнятості та безробіття, підкреслює, що «якщо рівень безробіття розглядати як показник невикористаного трудового ресурсу, то всі соціально-економічні параметри можуть розглядатись під кутом недоотриманого доходу» [2, с. 39].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Одеській області, як і в Україні в цілому рівень зайнятості визначають за методологією міжнародної організації праці та на основі даних про зайнятість серед працездатного населення. Ці показники формуються на основі вибіркового обстеження домогосподарств і тому мають певні погрешності. Крім того, в нашій державі досить розповсюдженою є неповна зайнятість, а також неофіційна зайнятість окремих категорій населення. Для всебічного аналізу стану та динаміки рівня зайнятості необхідно здійснювати комплексний аналіз з визначенням причин та факторів, що впливають на рівень зайнятості та безробіття серед населення України та її окремих регіонів.

Постановка завдання. Метою даної роботи є визначення особливостей формування рівня зайнятості населення Одеської області. Аналіз стану та динаміки показників зайнятості в Одеській області в умовах економічної кризи, виявлення причин, що впливають на рівень зайнятості та безробіття населення окремого регіону та країни у цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зайнятість є формою відповідності пропозиції робочої сили на ринку праці попиту на неї, основним індикатором збалансованості ринку праці.

З одного боку, зайнятість відображає досягнутий рівень розвитку, внесок живої праці, як чинника виробництва; з іншого – зайнятість обумовлює майбутні пропорції чинників виробництва. Зайнятість об'єднує виробництво і споживання, і від структури зайнятості на макрорівні залежить характер взаємозв'язків.

Дослідженнями проблем зайнятості було підтверджено залежність, сформовану в середині ХХ ст. Кларком і Фішером: разом з економічним зростанням питома вага I сектору (сільське господарство, лісове, добувна промисловість) знижується, II сектору (промисловість, будівництво, транспорт) – підвищується, потім знижується частка II сектору і зростає частка III (торгівля, сфера послуг).

За матеріалами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності, які проводять в Україні, серед осіб 15-70 років виділяють такі групи: 1) особи, які впродовж обстежуваного тижня працювали хоча б 1 годину. 2) особи, які працювали за наймом, за винагороду в грошовому чи натуральному виразі, індивідуально (самостійно), у інших громадян чи на власному (сімейному) підприємстві; 3) особи, які працювали безкоштовно; 4) ті, що формально мали робоче місце, проте не працювали з незалежних від них причин. До зайнятих не включаються особи, що виконують неоплачувану роботу та ті, які виконують лише домашні обов'язки.

Для останньої чверті ХХ століття характерне зростання так званої гнучкості (флексибілізації) ринку праці. Основними рисами гнучкого ринку праці є: 1) нестандартні форми зайнятості; 2) гнучкі форми найму на роботу; 3) стимулювання всіх форм мобільності робочої сили, включаючи територіальну і міждержавну трудову міграцію; 4) розвиток різних форм професійної підготовки та перепідготовки працівників.

Держава здійснює регулювання зайнятості населення, у тому числі через співпрацю з роботодавцями. «Співпраця Державної служби зайнятості з роботодавцями ґрунтується не на застосуванні адміністративних методів, а на партнерських засадах. Тобто Державна служба зайнятості надає роботодавцям на безоплатній основі широкий спектр послуг щодо забезпечення останнього кваліфікованим персоналом» [3, с. 25-26].

Для характеристики рівня зайнятості населення в Україні коефіцієнти інтенсивності зайнятості населення (рівень зайнятості) розраховують за такими формулами:

$$K_3 = \left(\frac{3}{3+B} \right) \cdot 100, \quad \text{або} \quad K_3 = \left(\frac{3_{II}}{II} \right) \cdot 100$$

де 3 – чисельність зайнятих в економіці,

B – чисельність безробітних;

(3 + B) – чисельність економічно активного населення;

3_{II} – чисельність зайнятого населення працездатного віку;

II – чисельність населення працездатного віку.

Перша формула дає результати рівня зайнятості за методологією Міжнародної організації праці, а це «дозволяє здійснювати відповідні порівняння показників з іншими країнами світу» [4, с. 104].

У роботі здійснено дослідження рівнів зайнятості та безробіття населення Одеської області та України за даними Статистичного щорічника України та сайтів Державної служби статистики та Державної служби зайнятості [5-7].

Результати досліджень у 2011 році засвідчили, що чисельність зайнятого населення працездатного віку в Україні становила 18516,2 тис. осіб і порівняно з 2010 роком вона збільшилася на 79,7 тис. осіб або на 0,4 %. Рівень зайнятості населення в середньому по Україні зріс з 65,6% до 66,5%. При цьому зростання рівня зайнятості відбулося в більшості регіонів України.

Найвищий рівень зайнятості у 2011 році був у м. Києві та республіці Крим, найнижчі показники зафіксовано у Івано-Франківській та Тернопільській областях. В Одеській області рівень зайнятості був нижчим, ніж по Україні у цілому.

В таблиці 1 наведено дані щодо кількості населення працездатного віку та рівнів його зайнятості в Одеській області.

Динаміка рівня зайнятості населення Одеської області

Рік	Кількість населення працездатного віку, тис. осіб	Кількість зайнятого населення працездатного віку, тис. осіб	Рівень зайнятості населення працездатного віку, %
2000	1051,5	918,7	61,6
2005	994,4	936,1	62,6
2006	1006,9	950,9	63,7
2007	1015,4	966,9	64,8
2008	1020,2	970,0	65,0
2009	1026,1	950,8	64,0
2010	1030,5	962,5	65,3
2011	1036,1	969,4	66,3

Як видно із таблиці, протягом 2005-2011 років кількість населення працездатного віку постійно зростала, а кількість зайнятого населення мала певні коливання. У 2011 році рівень зайнятості населення працездатного віку в Одеській області був на 0,2 % нижчий, ніж у цілому по країні.

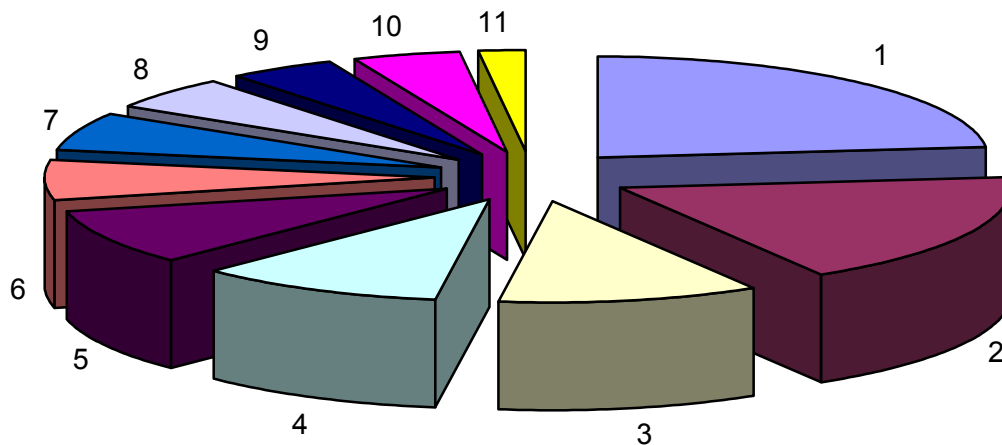
Зайняте населення Одеської області складає 5,1% у загальній чисельності зайнятого населення всієї України. У таблиці 2 наведено розподіл зайнятого населення Одеської області за видами економічної діяльності.

Таблиця 2

Розподіл зайнятого населення Одеської області за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Кількість, тис. осіб	Структура, %
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	239,8	23,2
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	189,1	18,1
Діяльність транспорту та зв'язку	115,4	11,0
Промисловість	106,5	10,2
Освіта	92,1	8,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	68,2	6,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	45,2	4,3
Державне управління	55,8	5,3
Будівництво	62,7	6,0
Інші види економічної діяльності.	48,5	4,6
Фінансова діяльність	21,2	2,0
Всього	1044,5	100,0

Найбільш розвиненими видами економічної діяльності в Одеській області є торгівля, ремонт та діяльність готелів і ресторанів – 23,0 % та сільське господарство – 18,1 % всього зайнятого населення. Найменш привабливими після кризи стали такі галузі, як операції з нерухомим майном – 4,3 % та фінансова діяльність – 2,0 %. Структуру зайнятості представлено також на рисунку 1.

1	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	7	Будівництво
2	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	8	Державне управління
3	Діяльність транспорту та зв'язку	9	Інші види економічної діяльності.
4	Промисловість	10	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям
5	Освіта	11	Фінансова діяльність
6	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		

Рис.1 – Структура зайнятості населення в Одеській області за видами економічної діяльності

Іншою є потреба у працівниках. В таблиці 3 наведена кількість працівників, які потрібні для діяльності підприємств у 2011 році за видами економічної діяльності. Отже, найбільшій кількості працівників потребує державне управління, промисловість, охорона здоров'я, транспорт та зв'язок, а також торгівля.

Таблиця 3

Структура потреби в працівниках в Одеській області за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Структура потреби в працівниках, %
<i>1</i>	<i>2</i>
Державне управління	15,2
Промисловість	15,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14,6
Діяльність транспорту та зв'язку	13,7
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	11,1
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	8,7
Освіта	6,3
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	5,5
Будівництво	4,1
Інші види економічної діяльності	3,0

<i>I</i>	2
Діяльність готелів та ресторанів	1,8
Фінансова діяльність	0,9
Разом	100,0

Розглянемо структуру зайнятості населення за рівнем освіти. Серед зайнятого населення області повну загальну середню освіту має 36,9 %, повну вищу - 28,2 %, неповну вищу - 16,0 %, базову загальну середню - 15,5 %, базову вищу - 2,3 %, початкову загальну або без освіти - 1,1 % (табл. 4).

Таблиця 4

Структура зайнятого населення за рівнем освіти

Рівень освіти	Структура зайнятого населення, %
Повна вища	28,2
Неповна вища	16,0
Базова вища	2,3
Повна загальна середня	36,9
Базова загальна середня	15,5
Початкова загальна або без освіти	1,1
Разом	100,0

Якщо подивитись на зайнятість різних категорій населення (таблиця 5), то видно, що рівень зайнятості серед чоловіків вищий, ніж серед жінок. І в той же час при значно нижчому абсолютному показнику зайнятості в сільській місцевості, відносний рівень зайнятості суттєво вищий, ніж у міській місцевості.

Таблиця 5

Розподіл зайнятого населення Одеської області

Категорія населення	Кількість зайнятого населення	
	тис. осіб	%
Все населення працездатного віку	962,5	65,3
у тому числі		
жінки	434,8	61,3
чоловіки	527,7	69,1
міське	643,3	64,6
сільське	319,2	66,9

Що відбувається з безробіттям в Одеській області?

Протягом останніх років рівень безробіття постійно зменшувався, і лише в кризові 2008 і у 2009 рр. він зріс, але в 2010 і 2011 році знову почав зменшуватися (таблиця 6).

Таблиця 6

Динаміка чисельності безробітного населення Одеської області

Рік	Чисельність безробітного населення працездатного віку, тис. осіб	
	усього	у тому числі зареєстровано у державній службі зайнятості
<i>I</i>	2	3
2000	132,8	16,7
2005	58,3	29,0
2006	56,0	27,1
2007	48,5	24,2

1	2	3
2008	50,2	22,0
2009	75,3	22,0
2010	68,0	14,1
2011	66,7	17,3

Іншою є картина серед зареєстрованих безробітних (таблиця 7). Рівень зареєстрованого безробіття з 2005 року постійно зменшувався до 2010 року і зріс лише у 2011 році. Таке становище можна пояснити декількома причинами:

по-перше, зневірення населення у можливості реальної допомоги з боку Державної служби зайнятості;

по-друге, незнання своїх прав щодо статусу безробітного;

по-третє, відсутність вакантних місць у службах зайнятості і, як наслідок, зняття через деякий час з обліку безробітних;

по-четверте, в Одесі рівень безробіття нижчий завдяки розвиненій сфері послуг, і особливо у літній період. Є й інші причини.

Таблиця 7

Динаміка рівнів безробіття населення Одеської області

Рік	Рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП), %	Рівень зареєстрованого безробіття, %
2000	12,4	1,1
2005	7,8	2,0
2006	7,4	1,9
2007	6,9	1,7
2008	6,9	1,5
2009	9,6	1,5
2010	8,8	1,0
2011	8,6	1,2

Якщо порівняти ситуацію з безробіттям в Одеській області та Україні в цілому, то вона суттєво відрізняється. В таблиці 8 представлено показники зареєстрованого безробіття по Україні та по Одеській області. Як видно із таблиці в Україні в цілому рівень зареєстрованого безробіття протягом останніх років був значно вищий, ніж в Одеській області.

Таблиця 8

Динаміка рівнів безробіття населення України та Одеської області

Рік	Рівень зареєстрованого безробіття, %	
	Україна	Одеська область
2000	4,2	1,1
2005	3,2	2,0
2006	2,8	1,9
2007	2,4	1,7
2008	2,1	1,5
2009	2,5	1,5
2010	1,6	1,0
2011	1,8	1,2

На рисунку 2 зображено динаміку рівнів зареєстрованого безробіття з 2000-го року по Україні та Одеській області.

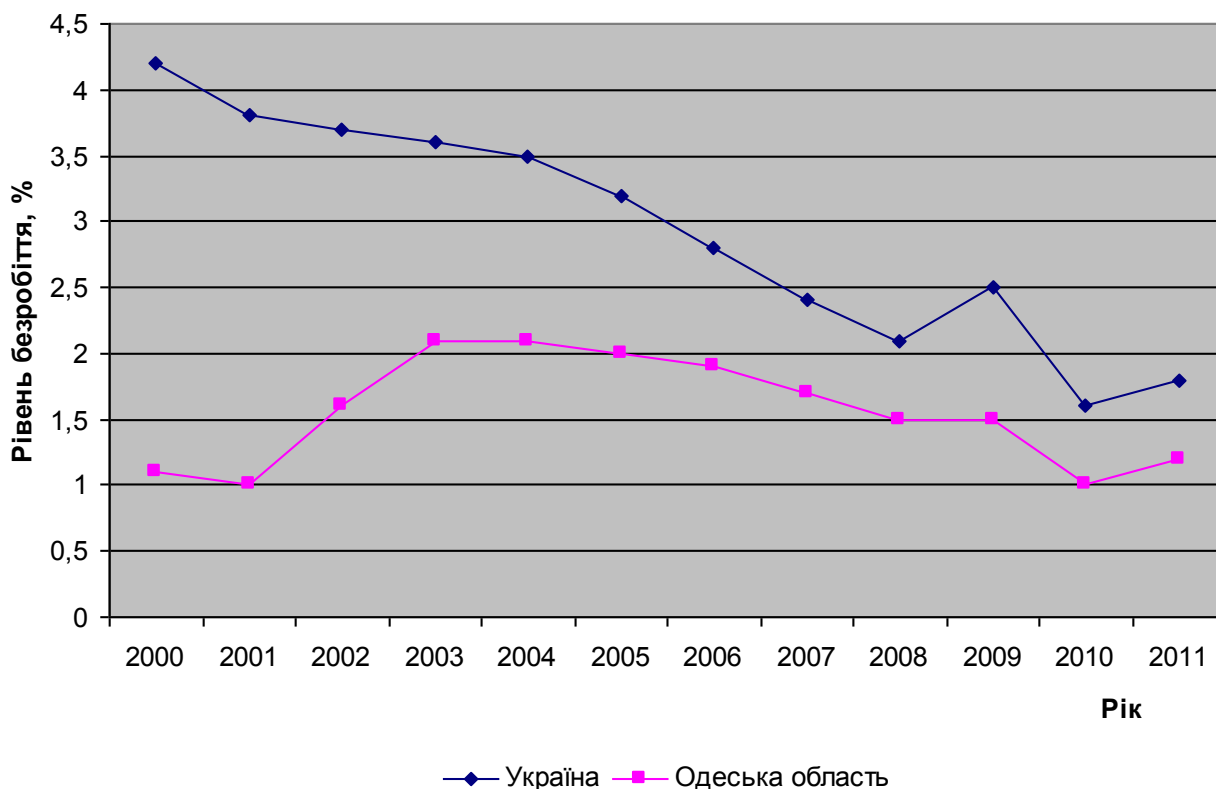

Рис. 2 – Динаміка рівнів безробіття в Україні та Одеській області

Як видно з графіку, на початку минулого десятиліття тенденції щодо зареєстрованого безробіття в Україні та Одеській області були різними. В Україні була тенденція до зниження рівня безробіття, а в Одеській області навпаки – до зростання. З 2003 року тенденції мають однаковий напрямок, хоча в Україні зменшення відбувалося більш швидкими темпами.

В Одеській області найвищий рівень зареєстрованого безробіття був у Миколаївському районі (майже 8 %), а найнижчий – у м. Іллічівську (0,3 %).

Зазвичай вважають, що рівень безробіття впливає на такий негативний показник життя суспільства, як рівень злочинності. Чи є такою ситуація в Україні. Для виявлення наявності взаємозв'язку між цими показниками доречно використати регресійно-кореляційний метод і побудувати просторові моделі по регіонах України і по районах Одеської області.

По Україні була отримана така модель:

$$\hat{Y} = 21,616 - 1,370X,$$

де \hat{Y} - результативний показник (рівень злочинності);

X - факторний показник (рівень безробіття).

Множинний коефіцієнт детермінації для отриманої моделі склав 0,373, що свідчить про те, що модель практично не значуща. Крім того, коефіцієнт регресії (- 1,370) свідчить про обернений взаємозв'язок між показниками, що суперечить логічним припущенням.

Майже такі самі результати були отримані по Одеській області. Модель має наступний вигляд:

$$\hat{Y} = 9,964 - 0,519X$$

Множинний коефіцієнт детермінації – 0,127.

Отже, низький рівень коефіцієнта детермінації показує, що не безробіттям населення пояснюється рівень злочинності в державі, а іншими причинами.

Цікавою є ситуація відносно прийому та звільнення працівників на підприємствах області (таблиця 9).

Таблиця 9

Динаміка показників обороту робочої сили
на підприємствах Одеської області

Рік	Коефіцієнт обороту робочої сили (у % до середньооблікової кількості штатних працівників)	
	по прийому	по звільненню
2000	18,2	21,3
2005	28,7	29,9
2006	28,6	30,2
2007	30,6	31,6
2008	29,9	32,9
2009	23,7	29,4
2010	27,8	30,5

Протягом останніх років показники відносного обороту по прийому були постійно меншими, ніж показники обороту з вибуття. Отже, протягом останніх років кількість працівників на підприємствах області постійно скорочується. Хоча кількість населення працездатного віку, як ми бачили раніше, в останні роки постійно збільшувалась.

Висновки і перспективи подальших розробок. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що проблеми зайнятості населення як окремого регіону, так і країни в цілому потребують негайного вирішення. Адже забезпечення зайнятості населення є потужним чинником як зростання економіки, так і розширення можливостей людського розвитку. І проголошений урядом намір прийняти новий закон про зайнятість населення свідчить про усвідомлення на найвищому рівні, що стан речей на ринку праці в Україні не відповідає потребам сьогодення, а також про важливість цієї проблеми, яка впливає на різні боки життя суспільства.

Література

1. Жуков Д. Забезпечення зайнятості вивільнюваних працівників// Праця і закон, 2012, № 1, с. 20-23.
2. Попов В.Ю. Дослідження ринку праці в Україні у 1990-2009 рр.// Статистика України, 2011, № 4, с. 39-45.
3. Костін К. Допомога держави та роботодавця по безробіттю// Праця і закон, 2012, № 1, с. 24-26.
4. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід, Навчальний посібник / За ред. Н.С. Власенко, Н.В. Григорович, Н.В. Рубльової. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2006. – 320 с.
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: ТОВ «Август трейд», 2011. – 560 с.
6. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Офіційна сторінка Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dsz.gov.ua>.